

Nanizanka o kormoranih se nadaljuje

//Tomaž Jančar

1: Kormoran

(*Phalacrocorax carbo*) je v Sloveniji zimski gost, ki se prehranjuje izključno z ribami. Pri ribičih je v nemilosti, saj po njihovem mnenju ograja ribji živelj, med ljudmi pa je nepriljubljen tudi zaradi črne barve. Ornitologi se že vrsto let borimo za njegovo pravico do nemote nega bivanja. foto: Dušan Klenovšek

2: Pri varstvu narave je pomembno široko gledanje na problem: so lahko kormorani, ki z ribami v predalpskem prostoru sobivajo zagotovo že tisoče let, le-tem večja grožnja kot pred nekaj desetletji vložene tujerodne vrste rib, denimo šarenka (*Onchorhynchus mykiss*)? foto: Janez Gregori

3: Lipan (*Thymallus thymallus*) je pri nas domorodna vrsta ribe, za katero je značilno, da se osebk približno iste starosti združujejo v jate in se ne skrivajo. Ribiči menijo, da je vpliv kormorana na lipana na določenih odsekih rek problematičen. V primeru, da je ta trditve podprta z dokazi, se je možno poslužiti načinov za odganjanje kormoranov, ne da bi ti pri tem umirali. foto: Janez Gregori

Kormorani so prehranski specialisti, jedo izključno ribe. So izjemno učinkoviti ribiči. Lovijo posamič ali v skupinah in navadno ne potrebujejo več kot nekaj minut, da si nalovijo pol kilograma rib, kolikor ji potrebujejo za dnevni obrok.

Kormorani so stari kakšnih 20 milijonov let in v tem času so pojedli milijarde ton rib. Vsako leto jih samo veliki kormorani (*Phalacrocorax carbo*) v Evropi pojedjo nekaj sto tisoč ton. Na svetu danes poznamo 37 vrst kormoranov. Kako je torej mogoče, da so ribe kljub kormoranom očitno preživele? Uganko pojasnimo z osnovami ekologije živali, ki nas uči, da plenilec nikoli ne iztrebi plena. To velja še posebej, kadar je plenilec prehranski specialist. Velikost populacije plenilca se prilagaja številčnosti plena. Pri kormoranih to pomeni, da jih je toliko, kot je na voljo rib za prehrano. Od kod potem občutek, da se ribam piše zadnja ura zaradi nepopisnega razmaha kormoranov?

Še sredi 20. stoletja je bil kormoran maloštevilna vrsta. Kot vse ribojede vrste je bil zdesetkan zaradi stoletnega človekovega preganjanja. Potem pa je v 70. letih prišlo do preobrata. Kormorana so v Evropski uniji zavarovali in vrsta si je kmalu opomogla. Druge težave, razen neposrednega uničevanja, je niso nikoli zares pestile. Ne manjka jim ne primerne habitata ne gnezdišč. Tudi rib je očitno dovolj. Po najnovejših podatkih BirdLife v Evropi zdaj gnezdi okrog 350.000 parov kormoranov.

V Sloveniji je bil kormoran v sedemdesetih letih redke zimski gost. Potem pa je njegova številčnost začela naraščati. V zadnjem desetletju se je število prezimujočih kormoranov ustalilo med 2500 in 4000 osebk. Ribiči, ki so bili prej vajeni, da so vse ribe pripadale njim, so kmalu začeli biti plat zvona. Hitro so izračunali, da 4000 kormoranov v Sloveniji pomeni vsak dan 2 toni rib manj zanje. Začela so se množiti včasih precej čustvena poročila o izpraznjenih vodah, o zdesetkanih ribjih populacijah in o ogroženosti redkih ribjih vrst.

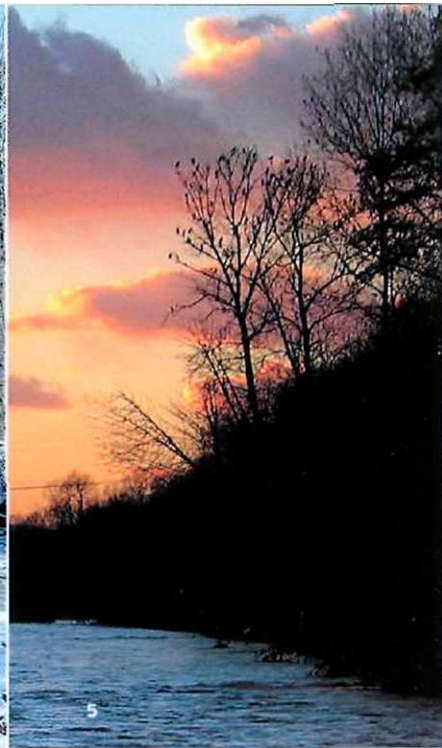
Reakcija ribičev je bila pravzaprav logična. Zahtevali so vrnitev v prejšnje čase, ko so bili kormorani pri nas še redki. Edina rešitev, ki jim je prišla na misel, je bila, da je kormorane pač treba pobiti. In zares so na Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) ubrali prav to pot. Vlada se je avgusta leta 2000 po hitrem postopku odločila, da kormoran ne bo več zavarovana vrsta. Na MKGP so nato leto za letom odredili poboje od 500 do 2000 kormoranov letno. Številni ljubitelji ptic iz lovskih vrst so nam poročali, da jih je bilo v resnici pobitih še dosti več.

Na presenečenje ribičev in MKGP pa se je zgodilo prav to, kar smo ves čas napovedovali. Tuje izkušnje nas učijo, da pavšalni odstrel kormoranov ne zmanjšuje ne števila kormoranov ne škode na ribah. Izpraznjeno mesto nemudoma zasedejo novi osebk. Tako so si pred leti na Bavarskem postavili cilj v eni zimi postreliti 6000 kormoranov. Tolikšna je prezimujoča populacija v deželi. Kljub streljanju so ob koncu sezone spet našli okrog 6000 kormoranov! V Sloveniji ni moglo biti drugače. Število kormoranov se zaradi streljanja ni nič zmanjšalo in ribiči večinoma niso zaznavali nič manjših škod.

Pot reševanja problema je bila očitno napačna.

Leto 2004 je bilo prelomno. Z vstopom v EU je tudi v Sloveniji začela veljati »Ptičja direktiva EU«, ki zahteva, da se zavarujejo vse nelovne ptičje vrste. Ker kormoran v EU ni lovna vrsta, ga je morala Slovenija vnovič zavarovati. To je storila Vlada RS, ko je 22. aprila 2004 sprejela »Uredbo o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah«.

V Uredbi je izjema, ki jo tudi zahteva Direktiva. Agencija za okolje (ARSO) lahko v določenih izrednih razmerah izda dovoljenje za poseganje v populacije zavarovanih živali. Takšni primeri so sicer redki in zahtevajo skrbno preučitev ter jasne dokaze. Pri kormoranih prideta v poštev dva takšna primera. Prvi je zagotavljanje koristi varstva živalskih vrst - če bi npr. kormorani ogrozili obstoj kakšne ribje vrste. Drugi govori o preprečitvi resne škode.

Uredba pomeni velik korak naprej pri reševanju problematike. Popolnoma na novo določa pravila, predvsem pa jih postavlja jasno in odločno. Možnosti za sprejemanje odločitev kar po domače in brez resnih argumentov, česar smo bili s strani MKGP vajeni v preteklih letih, s tem ni bilo več.

V letu 2004 so dogodki potekali po novih pravilih. Začelo se je v začetku septembra z vlogo Ribiške zveze Slovenije in Zavoda za ribištvo, v katerih so zahtevali, da se streljanje kormoranov odobri po vzoru iz preteklih let. Na to pobudo je 23. septembra ARSO začel postopek.

Pomemben del postopka je v pristojnosti Zavoda RS za varstvo narave (ZVN), ki pripravi strokovno mnenje. Prav to je morda najpomembnejša novost, ki jo v kormoransko zgodbo prinaša nova Uredba. Naloga ZVN je, da v postopek prispeva strokovno gradivo, ki zagotavlja, da je v postopku spoštovano »načelo materialne resnice«. V postopkih, ki so jih pretekla leta vodili na MKGP, je bil prav ta vidik najbolj zapostavljen.

ZVN v strokovnem mnenju preveri predvsem naslednje: ali problem resnično obstaja in kolikšna je razsežnost problema; ali bi načrtovani poseg v populacijo zavarovane vrste v resnici prispeval k zmanjševanju problema; ali so bile izčrpane vse druge možnosti; ali poseg v populacijo ne bo morda ogrozil zavarovane ptičje vrste.

Na ZVN so se naloge lotili ambiciozno in k sodelovanju pritegnili vse interesne skupine. Sodelovali smo predstavniki DOPPS-a, Zavoda za ribištvo (ZR), Ribiške zveze Slovenije (RZS), Lovske zveze in neodvisni strokovnjaki. Žal se je pokazalo, da je na voljo premalo časa, da je strokovna problematika zelo obsežna, ter da je na voljo malo konkretnih podatkov o vplivu kormoranov na ribje populacije v Sloveniji. Strokovno mnenje ZVN zato ni moglo dovolj dobro odgovoriti na vsa zastavljena vprašanja.

Kljub temu da smo pri nastajanju strokovnega mnenja ZVN večino vprašanj lahko samo načeli, pa je intenzivna komunikacij obrodila vrsto pozitivnih premikov.

Zedinili smo se, da je treba priti do enotnega podatka o številu prezimujočih kormoranov v Sloveniji. Strinjali smo se tudi, da je metoda štetja kormoranov na prenočiščih, ki jo že leta uporablja DOPPS, ustrezna. Nato smo se dogovo-

rili za skupno štetje. Tako so se pri zimskem štetju kormoranov na prenočiščih sredi januarja 2005 ornitologom letos prvič pridružili tudi ribiči.

Izjemno dragoceno se mi zdi, da smo vsi prišli do skupnega spoznanja, da je streljanje kormoranov z namenom, da se zmanjša njihova populacija, nesmiseln in neučinkovit ukrep. Zato so dogovarjanja tekla v smeri, kako najpomembnejša območja za varstvo rib v Sloveniji zaščititi pred plenjenjem kormoranov. Saj za to pri varstvu rib vendar gre: ugotoviti, katera območja so za njihovo varstvo ključna, in nato razviti metode, ki bi te vode obvarovale pred prekmernim plenjenjem kormoranov.

Vsi vpleteni smo se strinjali, da je treba problem najprej resno preučiti. Dosežen je bil načelni dogovor, da se čimprej ustanovi strokovna delovna skupina, sestavljena iz strokovnjakov DOPPS, ZVN, RZS in ZR, ki bo v okviru projekta raziskala to problematiko. Skupaj smo apelirali na MOP in MKGP, da zagotovita ustrezna sredstva za zagon projekta.

Na koncu povsem skupaj žal nismo prišli. ZVN je določil območja, kjer naj se dovoli odvracanje, ki je obsegalo ca. 1/3 slovenskih voda – po našem mnenju preveč. Predlagal je metodo odvracanja kormoranov s streljanjem s pretežno slepimi naboji, pri tem da je vsak dvajseti naboj oster. Po tej metodi se zaradi podkrepitve plašenja ubije manjše število kormoranov. Takšen ukrep je bil nazadnje tudi določen v odločbi ARSO, ki je bila sprejeta 28. decembra.

V DOPPS-u smo prepričani, da je ubijanje kormoranov nepotrebno, ter da jih je mogoče učinkovito odvracati tudi z drugimi ukrepi. V postopku smo svoje trditve podkrepili z več dokumenti, med drugim z obsirno raziskavo, ki jo je opravilo britansko Ministrstvo za kmetijstvo, ribištvo in gozdarstvo. Žal je bilo gradivo v postopku prezrto.

Za konec še zanimivost. Letos se je za pravice kormoranov v postopku prvič zavzela še druga nevladna organizacija. To je 'Društvo za osvoboditev živali' iz Ponikve. Društvo ima funkcijo 'Varuha pravic živali', za katerega so imenovali odvetnika Vladka Begana. Ker so se vključili prepozno, je bila njihova vloga sicer zavrnjena, a bodo zaradi bogatega pravniškega znanja odvetnika Begana v prihodnjih letih zagotovo igrali pomembno vlogo. ●

4: Vse manj je takšnih neokrnjenih odsekov rek, ki zmorejo podpirati vitalne ribje populacije. Da bi bil plenilski pritisk kormorana na ribe na neokrnjenih odsekih rek problematičen, ni trdnih dokazov. Na odsekih, ki so izgubili naravno podobo, ribe pa s tem v veliki meri možnost skrivanja, pa to ne velja vedno. Se eno dejstvo več, ki govori v prid temu, da je vrsto možno učinkovito varovati le, če varujemo njeno življenjsko okolje!
foto: Tomaž Mihelič

5: Kormorani prenočujejo na skupnih prenočiščih, pogosto na nekaj drevesih ob reki. Tekom dneva so izredno mobilni, zato je edina zanesljiva metoda ugotavljanja njihove številčnosti simultano štetje na prenočiščih, po tem ko pade mrak.
foto: Tomaž Jančar